

ОСИГУРАЊЕ ЖИВОТА*

Резиме

Осигурање живота је област осигурања коју чине све оне врсте осигурања у којима је наступање осигураног случаја везано за одређени догађај у животу осигураног лица. Две основне врсте осигурања живота су осигурање за случај смрти осигураног лица и осигурање за случај да осигурано лице доживи одређену старост (осигурање за случај доживљења). Осигурање живота је осигурање код којег осигуравач, за премију осигурања преузима обавезу да исплати осигуранику или лицу кога осигураник одреди (кориснику осигурања) одређену суму или ренту у случају смрти одређеног лица (осигураног лица) или за случај да осигурано лице доживи одређене године старости. Иако је дуго било забрањено и сматрало се неморалним правним послом, данас је осигурање живота опште прихваћено у законодавству а изузетно распрострањено у пракси (нарочито у развијеним земљама) јер се показало изузетно корисним и оправданим. Реч је о једној врсти услуге осигурања коју пружају осигуравајућа друштва са инвестиционим елементом који омогућава да осигурање живота задржи традиционалну функцију, а то је заштита од различитих ризика (смрт, доживљење, инвалидитет, и сл.) али и да стекне једну ширу, макроекономску функцију која обухвата, с једне стране штедњу, и с друге стране инвестирање. У Србији ова врста осигурања, иако предвиђена Законом о осигурању и Законом о облигационим односима, у пракси никада није била посебно развијена, да би током деведесетих година скоро потпуно замрла. Данас је код нас ова врста осигурања прилично заступљена, али и даље недовољно у односу на развијене земље и земље чланице ЕУ.

Кључне речи: *Осигурање лица, осигурање живота, осигуравач, уговарач осигурања, осигураник, осигурано лице, корисник осигурања, осигурана сума, рента.*

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2021. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

На најопштији начин дефинисано, осигурање живота уређује се уговором о осигурању којим се осигуравач за наплаћену премију, обавезује да исплати осигуранику или лицу кога он одреди (кориснику осигурања) одређену суму новца или ренту у случају смрти одређеног лица (осигураног лица) или за случај његовог доживљења одређених година старости. Специфичност код осигурања живота за случај смрти је што је реализација ризика, односно наступање осигураног случаја извесно али је неизвесно када ће се он оствари.¹ Осигурање живота појављује се у разним облицима. Разноврсне тарифне комбинације осигуравајућих друштава пружају уговарачима осигурања, односно осигураницима широк избор могућности да остваре циљеве којима је ово осигурање намењено. Разноврсност циљева огледа се пре свега у чињеници да је у питању облик обезбеђења неопходне заштите уговарачу осигурања, односно осигураника или лицима блиским уговарачу осигурања за случај несреће која осигурано лице може погодити. Поред тога, осигурање живота је и облик штедње, тј. представља радњу «доброг домаћина».² Такође, њиме се могу постићи и други економски циљеви, као што је на пример закључивање уговора о осигурању дужника код уговора о кредиту у корист свог повериоца и сл.³

У развијеним земљама осигурање живота је веома развијена врста осигурања. Подаци говоре да две трећине премија у тим земљама чине премије од осигурања живота.⁴ У овим земљама људи сматрају да им обавезно социјално осигурање у старости неће обезбедити довољну економску заштиту, па закључују уговоре о добровољном осигурању са осигуравајућим друштвима која се баве пословима животног осигурања. На тај начин, у случају смрти осигураног лица (што је извештан ризик) или у случају да осигурано лице доживи одређену старост, корисник осигурања има право и на примања по основу обавезног социјалног осигурања и на осигурану суму по основу осигурања живота. Чињеница је да је животни стандард у тим земљама довољно висок па њихови грађани поред одређеног вида обавезног осигурања могу плаћати и премију за добровољно осигурање живота, што није случај код нас. Осигурањем живота у друштвима која се баве пословима животног осигурања, наплатом премије стварају се огромне резерве, које она користе за инвестирање у стабилне изворе прихода. У нашој земљи, осигурање живота иако је детаљно уређено још од доношења Закона о облигационим односима из

¹ Ђурковић, М., *Уговор о животном осигурању*, Право у господарству, бр. 11-12/1996, стр. 1027.

² Пилаш, А., *Улога и значај осигурања живота у свету и код нас*, Осигурање и привреда, бр. 5-6/1976, стр. 44.

³ Иванишевић, Х., *Одобрање потрошачких кредита на темељу полисе осигурања*, Осигурање и привреда, бр. 5/1968, стр. 883.

⁴ Јанковец, И., *Осигурање живота*, Европско законодавство, бр. 3/2003, стр. 55.

1978. године (даље ЗОО)⁵, и условима осигурања осигуравајућих организација, односно друштава за осигурање, у пракси није нарочито развијено. У структури премија осигурања наших друштава за осигурање, премије од осигурања живота чине незнатан проценат. Сматра се да постоје два основна разлога за такво стање. Први разлог је низак животни стандард наших грађана. Наиме, просечни приходи наших грађана су у већини случајева једва довољни да породица покрије минималне трошкове живота. У таквој ситуацији реално је да нема могућности и за издвајање за премију осигурања живота. Други, осигурана сума не може да прати пораст трошкова живота, без обзира на то што друштва за осигурање сваке године врше ревалоризацију осигураних суме по издатим полисама. Тако се после неколико година плаћања премије, може догодити да уз поштовање свих одредби уговора о осигурању живота, кориснику осигурања буде исплаћена само симболична осигурана сума.⁶

Према одредбама ЗОО (чл. 942) и условима осигурања, две основне врсте осигурања живота су осигурање за случај смрти и осигурање од последица несрећног случаја. Међутим, само осигурање живота има читав низ модалитета али су у пракси два основна вида осигурања: за случај смрти осигураног лица и за случај да осигурано лице доживи одређену старост (тзв. осигурање за случај доживљења). Осигурање за случај смрти је најстарија врста осигурања. Најзначајнија обележја осигурања за случај смрти су: покрива само ризик смрти осигураног лица; ради се о осигурању без елемента штедње; ради се о ризико осигурању.⁷ Иако осигурање живота не нарушава захтеве који се подразумевају за ризик од којег се може осигурати, не постоји могућност осигурања од смрти као такве, него само од преране смрти.⁸ Код осигурања за случај доживљења може се уговорити да ће осигурана сума бити исплаћена кориснику осигурања одједном, ако доживи одређену старост, или сваког месеца у ратама, тзв. рентно осигурање.⁹

2. Осигурано лице као предмет уговора о осигурању живота

Код осигурања живота предмет уговора о осигурању је осигурано лице. Осигурано лице је лице у чијем животу треба да се догоди осигурани случај (смрт, доживљење одређених година, незгода, оштећење здравља и сл.) да би се

⁵ Службени лист СФРЈ, бр. 29/78, са изменама у бр. 38/85, 46/85, 57/89, и Службени лист СРЈ, бр. 31/9, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99 и Службени гласник Републике Србије, бр. 18/2020.

⁶ Јанковец, И., *Осигурање живота ...*, стр. 56.

⁷ Vaughan, E., Vaughan, T., *Основе осигурања-управљање ризицима*, Загреб, 2000, стр. 192.

⁸ Глушац, Д., *Уговори о осигурању живота за случај смрти*, Зборник радова: XXI век услуга и Услужног права, књ. 10, Крагујевац, 2019, стр. 52.

⁹ Јанковец, И., *Осигурање живота ...*, стр. 56.

могло остварити право из осигурања. Осигурање живота може се односити на уговарача осигурања, а може се односити и на живот неког трећег лица (чл. 946, ст. 1 ЗОО).

Ако се осигурање односи за случај смрти неког трећег, за пуноважност уговора потребна је његова писмена сагласност дата у полиси или у одвојеном писмену, приликом потписивања полисе, са назначењем осигуране суме (чл. 946, ст. 3 ЗОО). Последица непостојања сагласности осигураног лица је ништавост уговора о осигурању.

Елементи које мора да садржи сваки уговор (полиса) о осигурању предвиђени су чл. 902, ст. 1 ЗОО. Међутим, код осигурања живота поред елемената из чл. 902, ст. 1 ЗОО, у полиси осигурања морају бити назначени и: име и презиме лица на чији се живот односи осигурање; датум његовог рођења и догађај или рок од кога зависи настанак права да се захтева исплата осигуране суме (чл. 943, ст. 1 ЗОО). Од свих ових елемената означање старости лица на чији се живот односи осигурање је битан елемент уговора о осигурању живота, јер се на њему заснивају тарифе осигурања живота. Одсуство овог елемента чини немогућим одређивања премије осигурања. Поред тога нетачна пријава старости осигураног лица повлачи озбиљне правне последице које се огледају у ништавости уговора, што самим тим повлачи последице и у погледу плаћања премије.

Ако су приликом закључивања уговора нетачно пријављене године живота осигураног лица а његове стварне године живота прелазе границу до које осигуравач по својим условима и тарифама врши осигурање живота, уговор о осигурању живота је ништав, а осигуравач је дужан вратити све примљене премије. Ако је пак нетачно пријављено да осигурано лице има мање година, а његове стварне године живота не прелазе границу до које осигуравач врши осигурање живота, уговор ће бити пуноважан, а осигурана сума се смањује у сразмери уговорене премије и премије предвиђене за осигурање живота лица осигураникових година. Ако осигурано лице има мање година него што је пријављено приликом закључивања уговора, премија се смањује на одговарајући износ, а осигуравач је дужан да врати разлику између примљених премија и премија на које има право (чл. 944 ЗОО).

Из напред наведених правила, уочава се да у низу околности које је уговарач осигурања дужан да пријави осигуравачу приликом закључивања сваког уговора о осигурању, код осигурања живота старост осигураног лица је од посебног значаја.¹⁰ Овај податак је од значаја за процену тежине ризика, јер се на овој чињеници базира и израда тарифа осигурања.

Када су у питању нека лица (малолетна лица до 14 година живота и лица потпуно лишена пословне способности) ЗОО предвиђа посебна правила.

¹⁰ Миладиновић, З., *Обавезе уговарача осигурања, односно осигураника из уговора о осигурању*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правна сигурност, Крагујевац, 2019, стр. 305.

Према нашем ЗОО (чл 947, ст. 1) «ништаво је осигурање за случај смрти трећег лица млађег од четрнаест година, као и лица потпуно лишеног пословне способности, те је осигуравач дужан вратити уговарачу осигурања све премије примљене по основу таквог уговора».

За пуноважност осигурања за случај смрти трећег лица старијег од четрнаест година потребна је писмена сагласност његовог законског заступника као и писмена сагласност сваког осигураног лица (чл. 947, ст. 2 ЗОО).¹¹

Примећује се да исти услови који важе у случају осигурања за случај смрти неког трећег лица (чл. 946, ст. 3) важе и за случај осигурања лица млађег од четрнаест година. Разлози заштите ових лица од евентуалне злоупотребе осигурања које се закључује за случај њихове смрти налажу санкционисање оваквих уговора апсолутном ништавошћу. Уговор не може опстати ни накнадним давањем писмене сагласности њихових заступника, јер је реч о изјавама које имају строго лични карактер.¹² То значи да млађи малолетници (лица до четрнаест година) и лица потпуно лишена пословне способности по самом закону никако не могу бити обухваћена осигурањем живота за случај смрти. Закључивање уговора о осигурању живота за случај смрти лица млађих од четрнаест година и лица лишених потпуне пословне способности, повлачи његову апсолутну ништавост, јер је реч о уговору који је супротан јавном поретку. На ништавост се могу позивати осигуравач, уговарач осигурања, заступник малолетног, односно пословно неспособног лица. Све премије које је по том основу примио, осигуравач је дужан да врати.

Лица која нису потпуно здрава могу се осигурати по Посебним условима за осигурање увећаних ризика (анормални ризици), осим лица која према Посебним условима за осигурање нису неподобна за осигурање. У складу са одредбама ЗОО ни према Посебним условима за осигурање компанија за осигурање, лица потпуно лишена пословне способности не могу бити обухваћена осигурањем.¹³

Дакле, осигурање живота је врста осигурања где предмет осигурања није нека имовинска вредност, већ лице које се осигурава од одређених ризика. Ризик обухваћен осигурањем (смрт, доживљење или последице несрећног случаја) остварује се на личности осигураника-осигураном лицу. Циљ

¹¹ Према Општим условима за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о од 01.01.2020. године, могу се осигурати лица од навршених 15 до навршених 80 година живота, ако посебним условима није другачије прописано. За пуноважност уговора о осигурању живота лица млађег од 18 година, поред писане сагласности тог лица, потребна је и писана сагласност његовог законског заступника.

¹² Благојевић, Б., Круљ, В., *Коментар Закона о облигационим односима*, књига друга, Београд, 1980, стр. 532.

¹³ Чл. 2 Посебних услова за допунско осигурање за случај смрти од последица несрећног случаја (незгоде) уз осигурање живота Wiener Städtische осигурања а.д.о. Београд од 27.02.2017. године.

закључивања уговора није накнада штете, већ исплата унапред одређене осигуране суме.¹⁴ На основу ових општих особина карактеристичних за осигурање лица, у праву осигурања примењују се и посебна правила на односе из уговора о осигурању лица, од којих се посебно издвајају:

осигурана сума је битан елемент уговора о осигурању. Она је меродавна и за наплату премије и за обавезу осигураваача када наступи осигурани случај. Наступањем осигураног случаја настаје обавеза за осигураваача, односно право за корисника осигурања, без обавезе да се докажује претрпљена штета и њена висина. Пошто нема вредности осигурања нема могућности да дође до подосигурања, надосигурања и двоструког осигурања, што је карактеристично за осигурање имовине.¹⁵ Корисник осигурања има право на накнаду, по основу уговора о осигурању, од осигураваача, и по основу обавезе на накнаду проузроковане штете, од лица одговорног за наступање осигураног случаја (могућност кумулирања накнаде). Исплатом уговорене осигуране суме кориснику осигурања, осигураваач не ступа на место корисника осигурања према трећем одговорном лицу.¹⁶

3. Врсте осигурања живота

У праву осигурања лица, од свог настанка поред осигурања лица од последица несрећног случаја¹⁷, познате су и две основне врсте осигурања живота. Осигурање за случај смрти и осигурање за случај доживљења одређене старости. Међутим, растуће потребе осигураника допринеле су да се последњих деценија развију нови видови осигурања живота. Суштина ризика¹⁸ који је обухваћен осигурањем живота јесте у неизвесности трајања људског живота. Стога осигурани случај може представљати смрт, доживљење одређене старости или истек одређеног рока у коме може наступити једна од ове две околности.¹⁹ Из тих разлога постоје бројни појавни облици у којима се уговор о осигурању живота може закључити. То су најпре осигурање за случај смрти, осигурање за случај доживљења, мешовито осигурање (комбиновано осигурање-за случај смрти или доживљења), осигурање са утврђеним роком

¹⁴ Иванишевић, Д., *Одраз Закона о обвезним односима на праксу осигурања особа*, Осигурање и привреда, бр. 1/80, стр. 67.

¹⁵ Миладиновић, З., *Опита правила за осигурање имовине*, Зборник радова: Услуге и права корисника, Крагујевац, 2020, стр. 203-208.

¹⁶ То правило изричито је предвиђено Општим условима за осигурање живота осигуравајућих компанија. Видети на пример чл. 22. Општих услова за осигурање живота Друштва за осигурање САВА од 01.02. 2017.

¹⁷ Миладиновић, З., *Осигурање лица од последица несрећног случаја (незгоде)*, Зборник радова: Услуге и владавина права, Крагујевац, 2021, стр. 255-280.

¹⁸ Миладиновић, З., *Ризик као елемент осигурања*, Зборник радова: Савремени правни промет и услуге, Крагујевац, 2018, стр. 266.

¹⁹ Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 472.

исплате и сл. Ове поделе се у праву осигурања означавају као врсте осигурања с обзиром на ризик обухваћен осигурањем. Постоје међутим и друге поделе као што су: подела по начину закључивања уговора; према начину исплате осигуране суме; према броју лица обухваћених осигурањем; с обзиром на променљивост осигураних сума и премија осигурања и др.²⁰

Осигурање за случај смрти.- Код овог осигурања осигурана сума је платива након смрти осигураног лица, под условом да се смрт догодила у одређеном раздобљу након закључења уговора о осигурању а које се зове трајање осигурања.²¹ Уговором о осигурању могуће је предвидети да ће обавеза осигуравача постојати без обзира када је осигурано лице умрло, или само ако је умрло пре истека одређеног времена. У првом случају реч је о осигурању на цео живот, а након смрти осигураног лица, осигуравач осигурану суму исплаћује наследницима. Код овог осигурања (осигурања на цео живот), осигурање има највише елемената штедње, јер је сигурно да ће наследници или други корисници осигураног лица по његовој смрти моћи да наплате осигурану суму.²² У другом случају реч је о тзв. «привременом осигурању». У том случају обавеза осигуравача на исплату осигуране суме је условљена остваривањем осигураног случаја у одређеном периоду, те ако је у моменту истека уговора осигурано лице још живо, обавеза осигуравача престаје, а примљене премије задржава. Ту нема елемената штедње већ превладавају елементи неизвесности. Зато се ово осигурање и назива осигурање ризика.²³ Осигурање за случај смрти закључује се с одређеном сврхом на пример за отплату кредита, где банке као даваоци кредита траже закључење уговора за случај смрти корисника кредита, а сума осигурања је једнака износу одобреног кредита.

Осигурање за случај доживљења.- Код осигурања за случај доживљења, осигурани случај настаје уколико осигурано лице доживи одређену старост. У том случају настаје обавеза осигуравача да му исплати уговорену осигурану суму. Ово осигурање има елементе штедње, јер се уговорена сума по правилу исплаћује самом уговарачу осигурања, односно осигуранику. Циљ овог осигурања јесте обезбеђење самог уговарача осигурања, односно осигураника у периоду његове старости. Зато се код ове врсте осигурања живота исплата осигуране суме уговара у виду ренте, а не капиталисаног износа.²⁴

Мешовито-комбиновано осигурање.- Код мешовитог осигурања ради се о комбинацији осигурања за случај смрти и осигурања за случај доживљења.

²⁰ Чл. 2 ст. 2 Општих услова за осигурање живота Компније Дунав осигурање а.д.о од 1.1.2020

²¹ Машић, Ж., *Животно осигурање-основни принципи*, Загреб, 2008, стр. 49.

²² Пак, Ј., *Осигурање живота у упоредном праву*, Зборник радова: Парнични, извршни поступак, накнаде штете и осигурање, Будва, 2006, стр. 425.

²³ Андријанић, С., *Животна осигурања и управљање портфолиом животних осигурања*, Економски преглед, бр. 5-6/ 1999, стр. 561.

²⁴ Шулејић, П., *нав. дело*, стр. 472.

Овде обавеза осигуравача да исплати уговорену суму настаје или када код осигураног лица наступи смрт пре истека трајања осигурања (када се уговорена сума исплаћује одређеним корисницима) или када осигурано лице доживи уговорени рок. Обавеза осигуравача, дакле, постоји у сваком случају, јер је сигурно да ће се један од ризика сигурно остварити. Код ове врсте осигурања у једној истој полиси појављују се два правно независна осигурања (обухваћена су два различита ризика од којих је сваки довољан да произведе дејство осигурања). Отуда се ово осигурање означава и као алтернативно осигурање.²⁵

Ово осигурање је веома повољно за уговарача осигурања, односно осигураника који истовремено жели да себи обезбеди извесну суму за случај старости и да својим наследницима обезбеди суму за случај своје смрти.²⁶

Осигурање живота с обзиром на начин закључивања уговора.- Према овој подели разликује се индивидуално и колективно осигурање и закључивање уговора о осигурању живота уз лекарски преглед или без лекарског прегледа (чл. 2, ст. 3 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурања а.д.о).

Код индивидуалног осигурања једним уговором осигурано је једно лице, док се код колективног осигурања једним уговором обухвата већи број лица.

Лекарски преглед осигураног лица значајна је чињеница за осигуравача јер на тај начин има доста добро сазнање о степену ризика који преузима у осигурање. Осигурања на ниже осигуране суме по правилу се закључују без лекарског прегледа а осигурања на високе суме уз лекарски преглед. Лекарски преглед може бити извршен од стране лекара опште праксе тзв. мали лекарски извештај или од стране лекара специјалисте, по правилу интернисте тзв. велики лекарски извештај. Да ли је осигурање живота закључено уз лекарски преглед или без њега од значаја је за обавезу осигуравача уколико осигурани случај (смрт) наступи у краћем временском периоду након закљученог уговора о осигурању. Према већини услова осигурања, уколико је осигурање закључено без лекарског прегледа а осигурани случај (смрт) наступи у току првих шест месеци осигурања, осигуравач исплаћује 50% од осигуране суме. Уколико је осигурање закључено уз лекарски преглед осигуравач је обавезан да исплати целу осигурану суму без обзира колико је осигурање трајало.²⁷

Осигурање живота с обзиром на начин исплате осигуране суме.- Ова подела извршена је према томе да ли је уговором предвиђено да након наступања осигураног случаја осигуравач уговорену осигурану суму исплати одједном, или ће је исплаћивати у виду ренте, током одређеног временског периода. Исплата у облику ренте може се уговорити на два начина: до краја живота или за одређени временски период. С друге стране, и тренутак почетка исплате ренте може бити различит. Може се уговорити да се исплаћује одмах након закључења уговора о осигурању, у том случају се и премија плаћа унапред и то

²⁵ Picard, M., Besson, A., *Les assurances terrestres et droit français*, Paris, 1964, стр. 338.

²⁶ Јанковец, И., *Осигурање живота*, Европско законодавство, бр. 5/2003, стр. 49.

²⁷ Чл. 14, ст. 1 и 2 Општих услова за осигурање живота компаније Дунав осигурање а.д.о

одмах у целости, а може се уговорити да ће се са плаћањем ренте почети након одређеног периода (на пример, након доживљења одређених година старости). Плаћање ренте може бити уговорено у истом износу током читавог периода исплате, а може се уговорити и променљивост. Исто тако у погледу корисника ренте, може се уговорити да се иста исплаћује другом лицу а не уговарачу осигурања, односно осигуранику. Ако је уговором предвиђено да су корисници ренте више лица, уговором се може предвидети да смрћу једног од њих, део који је њему припадао припада осталима.²⁸

Осигурање живота према броју осигураних живота.- Ова подела настала је према томе да ли се уговор о осигурању живота односи на “један” или “више живота”. У пракси је нарочито заступљено осигурање на «два живота» или «узајамно осигурање» како се ово осигурање у пракси назива.²⁹ Није у питању индивидуално и колективно осигурање, већ је реч о могућности да се врши узајамно осигурање одређених лица, брачних другова, блиских сродника, браће и сестара, ортака и сл. Суштина је да се уговором о осигурању предвиђа да се у случају смрти једног лица уговорена осигурана сума исплаћује другом лицу, а ако је у питању уговор о доживљењу, онда се исплаћује уговорена сума осигурања, подељена на једнаке делове уколико није другачије уговорено.

Ово осигурање се разликује од осигурања за случај смрти осигураног лица у корист одређеног лица (корисника осигурања) које га буде надживело. У овом случају се осигуравач обавезује да ће у случају смрти осигураног лица да исплати осигурану суму одређеном лицу (кориснику осигурања) под условом да корисник осигурања надживи осигурано лице. Дакле, за разлику од осигурања «на више живота», овде се осигуравач ослобађа обавезе ако корисник осигурања умре пре осигураног лица.

Осигурање живота с обзиром на променљивост осигуране суме и премије осигурања.- Општим условима за осигурање живота осигуравајућих друштава³⁰ предвиђена је могућност уговарања променљивости уговорених осигураних сума и премија у току трајања осигурања, а све у циљу прилагођавања ових вредности стварној економској снази првобитно уговорене осигуране суме. Овакав начин уговарања осигурања је погодан за лица чији приходи током трајања осигурања из разних разлога расту, па су у могућности да плаћају већу премију, што за резултат има и увећање осигуране суме. У условима осигурања наших осигуравајућих друштава, код осигурања живота за случај смрти и доживљења на један живот предвиђа се могућност промене осигуране суме и премије осигурања за одређени проценат (5 или 10%) годишње. Код ове врсте осигурања, постоји могућност и да промена премије

²⁸ Шулејић, П., *нав. дело*, стр. 458.

²⁹ Маровић, Б., Авдаловић, В., *Осигурање и управљање ризиком*, Суботица, 2003. стр. 295-296.

³⁰ Чл. 8 и 9 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о. од 10.01. 2020. године

осигурања буде опадајућа, што самим тим подразумева и умањење осигуране суме. Овакав начин уговарања осигурања погодан је за лица чији приходи током трајања осигурања опадају.

Поред наведених врста осигурања живота постоје могућности закључивања и других уговора у складу са потребама живота. Ова осигурања створила је пракса а уобличила их национална законодавства. Тако на пример, у неким правима развијено је осигурање мираза, где се осигуравач обавезује да исплати осигурану суму ћерки уговарача осигурања, односно осигураника у моменту њене удаје, али ако се она уда најкасније до одређених година живота (30 на пример). Такође, у пракси се јавља и осигурање за случај рођења детета, где се уговара да је обавеза осигуравача да исплати уговорену осигурану суму за случај рођења сваког детета.³¹ Данас је раширена пракса уговарања допунског осигурања, уз осигурање живота, истовремено осигуравајуће покриће ризика смрти и ризика инвалидитета. Оваквом комбинацијом уговарач осигурања обезбеђује како своју сигурност тако и сигурност своје породице у случају да буде угрожена његова радна способност.³²

У складу са решењима из регулативе ЕУ и прописа о осигурању у упоредном праву, Законом о осигурању Србије из 2014. године (даље ЗООС)³³, поред традиционалних осигурања живота (за случај смрти, за случај доживљења и осигурање за случај смрти и доживљења) предвиђена је могућност закључивања читавог низа уговора о осигурању, која према члану 8 ЗООС, спадају у животна осигурања. Тако наш актуелни ЗООС познаје и следеће врсте животног осигурања: осигурање живота с повратом премије; осигурање за случај венчања и рођења; рентно осигурање; допунско осигурање уз осигурање живота, које покрива: допунско осигурање од последица незгоде уз животно осигурање; допунско здравствено осигурање уз животно осигурање; тонтине, које представљају осигурање у коме се осигураници договоре да ће заједнички капитализовати своје доприносе и тако капитализовану имовину поделити између оних осигураника који доживе одређену старост, односно између наследника умрлих осигураника; осигурање с капитализацијом исплате, које се заснива на актуарским обрачунима и у коме осигураник као замену за једнократну или периодичну уплату премије прима исплате у одређеној висини у одређеном периоду (чл. 8. ЗООС).

4. Ризици искључени из осигурања живота

Напред је речено да ризик у осигурању представља будући неизванстан догађај који не зависи од искључиве воље заинтересованог лица и који је у

³¹ Шулејић, П., *нав. дело*, стр. 474.

³² Јанковец, И., *Осигурање живота*, Европско законодавство, бр. 4/2003, стр. 55-56.

³³ Службени гласник републике Србије, бр. 139/2014.

складу са законом и моралом.³⁴ Та правила примењују се у свим врстама осигурања па и у осигурању живота. То значи да би наступање смрти осигураног лица (код осигурања за случај смрти) представљало остварење ризика потребно је да је смрт наступила независно од искључиве воље заинтересованог лица, као и да је тај догађај у складу са јавним поретком. Уколико код одређеног лица смрт наступи услед ризика који испуњава наведене услове, обавеза осигураваача је да исплати осигурану суму, без обзира да ли је смрт наступила услед болести, несрећног случаја, непажње самог осигураног лица и сл.). Ипак, «осигураваач не може да прихвати терет овог ризика, ако је он за њега претерано тежак-анормалан или ако не подлеже процењивању по статистичким методама».³⁵ Из тих разлога се извесни ризици смрти осигураног лица редовно искључују из осигурања било самим законом (ризик самоубиства и намерног убиства осигураног лица од стране корисника осигурања, као и ратни ризици), било условима осигурања, односно уговором о осигурању.

Према ЗОО, из осигурања су искључени следећи ризици: самоубиство осигураника, под условом да се догодило у првој години осигурања (чл. 949, ст. 1); намерно убиство осигураника од стране корисника осигурања (чл. 950); ратне операције, осим ако није другачије уговорено (чл. 952, ст. 1) и у другим случајевима ако се тако уговори (чл. 953).³⁶

Уговором о осигурању за случај смрти није обухваћен ризик самоубиства осигураника ако се десило у првој години осигурања. У случају да се самоубиство догодило у року од три године од дана закључивања уговора о осигурању, осигураваач није дужан да исплати кориснику осигурања осигурану суму, него само математичку резерву (чл. 949 ЗОО). Ризик самоубиства се у многим правима осигурања искључује из осигурања законом. Разлог томе је што се самоубиство сматра чином који је супротан јавном поретку, друштвено је штетан и морално неприхватљив, а са друге стране, то је догађај који

³⁴ Јанковец, И., Миладиновић, З., *Право осигурања*, Ниш, 2006. стр. 64.

³⁵ Стојчев, Д., *Оцена ризика и анормални ризици у осигурању живота и незгода*, ОИП, бр. 8-9/77, стр. 122.

³⁶ Према чл. 15, ст. 1 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о „Осигураваач није у обавези да исплати осигурану суму за случај смрти: ако осигураник изврши самоубиство у првој години трајања осигурања или умре услед покушаја самоубиства у истом периоду; у првих седам година трајања осигурања, ако је смрт наступила као последица болести изазваних ХИВом, уколико је закључено осигурање са лекарским прегледом, а осигураник није извршио ХИВ тест; услед употребе алкохола или дроге. Сматра се да је осигураник у алкохолисаном стању ако се утврди присуство алкохола у крви више од дозвољеног, према позитивним законским прописима који су на снази у моменту настанка осигураног случаја; услед управљања ваздухопловом, моторним возилом и пловним објектом без одговарајуће дозволе за управљање.

представља вољну радњу осигураника, то јест догађај који не испуњава битан услов појма ризика.³⁷

Сам појам самоубиства у судској пракси се сматра предметом суверене процене судије. Тако на пример, у француској судској пракси није прихваћена као самоубиство «смрт осигураног лица ако је до ње дошло услед непажње овог лица; ако је она резултат акта пожртвовања, чак и ако је лице знало да тиме доводи у опасност свој живот; радња осигураника који, у намери да скрати свој живот, излаже се опасностима, не поштује правила хигијене, не придржава се прописаног лечења; смрт као последица двобоја; обичан покушај самоубиства који није успео».³⁸

Када је реч о искључењу ризика за случај намерног убиства осигураног лица, право осигурања прописује одређена правила у случају када уговарач осигурања има истовремено и својство осигураног лица, тј. када је уговорено да се за случај на његовој личности догоди осигурани случај. Тада корисник који је проузроковао његову смрт бива у потпуности лишен свих права из осигурања. Међутим, правни следбеници уговарача осигурања у том случају имају права на средства из математичке резерве, под условом да су плаћене бар три годишње премије осигурања. Ако је уговор о осигурању за случај смрти закључен за случај смрти неког другог лица (уговарач осигурања и осигурано лице су различита лица), онда ако је намерну смрт осигураног лица проузроковао корисник осигурања, средства математичке резерве припадају уговарачу осигурања, односно његовим наследницима, под условом да неко од њих није намерно проузроковао смрт осигураног лица.³⁹ Има мишљења да у случају да је уговором о осигурању одређено више лица за кориснике осигурања, па једно од њих проузрокује смрт осигураног лица, онда се средства из математичке резерве не исплаћују уговарачу осигурања него осталим корисницима осигурања који нису криви за смрт осигураног лица.⁴⁰

Према нашем ЗОО (чл. 952, ст. 1) «ако је смрт осигураника проузрокована ратним операцијама, осигуравач, ако што друго није уговорено, није дужан исплатити кориснику осигурања осигурану своту, али је дужан исплатити му математичку резерву из уговора». Према овој законској одредби, дакле, сматра се да овај ризик није обухваћен осигурањем, те, на сличан начин као и код осигурања имовине, ослобађа осигуравача обавезе из уговора, остављајући, ипак, могућност да уговором буде и другачије предвиђено.

³⁷ Глушац, Д., *Искључени ризици из покрића у осигурању живота*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правни сигурност, Крагујевац, 2019, стр. 322.

³⁸ *Juris-Classeur periodique*, Fasc. VII bis., no 225. преузето из *Коментар Закона о облигационим односима*, Редактори: Благојевић, Б., Круљ, В., књига друга, Београд, 1980, стр. 539.

³⁹ Машић, Н., *Животно осигурање-основни принципи*, Загреб, 2008, стр. 53.

⁴⁰ Picard, M., Besson, A., *нав. дело*, стр. 396.

Уговорном искључењу ризика ЗОО посвећује посебну одредбу, то јест чл. 953 у којој се каже: «Уговором о осигурању за случај смрти или од несрећног случаја могу бити искључени из осигурања и други ризици». На основу ове законске одредбе и у складу са принципом добровољности осигурања, који доминира у нашем праву, уговорне стране споразумно одређују обим осигуравајућег покрића. Ипак, имајући у виду да су осигуравачи ти који имају јачу преговарачку позицију, али и због чињенице да морају да воде рачуна о интересима ризичне заједнице, односно заједнице осигураника, осигуравачи водећи рачуна о селекцији ризика које примају у осигурање, условима осигурања, а на основу њих и уговором о осигурању из осигурања живота искључују осигурања као што су: злонамерно проузроковање смрти осигураном лицу од стране корисника осигурања; ако је смрт осигураног лица наступила извршењем смртне казне на основу судске пресуде; ако смрт наступи услед погибије осигураника који учествује у извршењу или припреми за извршење кривичног дела; ако смрт наступи услед покушаја самоубиства у првој години осигурања; ако смрт осигураног лица наступи услед ратних догађај, ако смрт наступи услед земљотреса; ако смрт наступи при управљању ваздухопловима свих врста, пловним објектима, моторним и другим возилима без прописане службене исправе и у сличним ситуацијама.⁴¹

Када је реч о искључења ризика услед ратних догађаја они се у условима осигурања наших осигуравајућих друштава редовно искључују из осигурања. Наиме, «сматра се да је то ризик који се не може подврћи законима статистике и образовати ризична заједница на научној основи, јер је он у сваком новом случају битно различит у односу на претходни. Осим тога сматра се да су то догађаји који проузрокују смрт великог броја лица.»⁴²

5. Права уговарача осигурања, односно осигураника пре наступања осигураног случаја

Специфичност осигурања живота је у томе што оно има за циљ не само заштиту од ризика који својим остваривањем (наступањем осигураног случаја) производи одређене последице, него поред тога представља и својеврстан облик штедне.⁴³ То има за резултат да за уговарача осигурања, односно осигураника настају извесна права и пре наступање осигураног случаја. Та права, произилазе из посебног правила на који се обрачунава премија осигурања живота. Наиме, по логици ствари код осигурања живота, односно по ризику који је обухваћан осигурањем изгледа да би требало да се премија

⁴¹ Чл. 15 и 16 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о. од 01.01. 2020. године.

⁴² Лукић, Ж., *Уговор о осигурању живота*, Београд 1930, стр. 32.

⁴³ Лабудовић, Ј., *Уговори о осигурању живота и њихов утицај на политику пласмана средстава*, Ревизија за право осигурања, бр. 4/2008, стр. 42.

током трајања осигурања повећава, будући и да се ризик повећава са повећањем година живота осигураног лица. Међутим, у осигурању живота то није случај, већ се по правилу премија одређује као стална вредност за читав период трајања осигурања. Пошто је у првим годинама осигурања ризик наступања осигураног случаја знатно мањи у односу на касније године, та чињеница указује да је уствари у првим годинама осигурања висина премије несразмерна ризику (цена премије је знатно већа). Управо тај вишак премије који се прикупља у првим годинама осигурања живота у праву осигурања означава се као средства математичке резерве (јер се математички израчунава).⁴⁴

У праву осигурања, средства математичке резерве имају посебну намену, тако да осигуравачи истима морају да управљају са посебном пажњом.⁴⁵ С друге стране, и уговарач осигурања, односно осигураник према овим средствима има знатно већи интерес у односу на премије код других врста осигурања, нарочито у односу на премије код осигурања имовине. Повећан интерес уговарача осигурања, односно осигураника на средствима математичке резерве изражава се кроз његово право потраживања ових средстава које се изражава у разним облицима. Прво, он има право на исплату средстава из математичке резерве у случају искључења ризика.⁴⁶ Друго, уговарач осигурања, односно осигураник под одређеним условима има право на редукацију осигуране суме. Треће, уговарач осигурања, односно осигураник може захтевати откуп осигурања; затим има право да захтева предујам (исплату аконтације) осигуране суме; може да користи полису осигурања живота као залог за добијање кредита.⁴⁷ С друге стране, осигуравач не може судским путем да захтева наплату премије од стране уговарача осигурања, односно осигураника.

Право на средства из математичке резерве.- Према прописима о осигурању и условима осигурања,⁴⁸ ако до самоубиства осигураног лица дође у одређеном року од закључења уговора о осигурању, онда је осигуравач ослобођен исплате осигуране суме кориснику осигурања. Ипак, специфичност осигурања живота и правни режим средстава математичке резерве као и сврха одржавања ових средстава утичу да осигуравач није у сваком случају и у потпуности ослобођен своје обавезе из уговора о осигурању живота.

⁴⁴ Филиповић, А., *Право осигурања*, Београд, 2003, 464.

⁴⁵ Миладиновић, З., *Надзор над пословањем привредних субјеката који пружају услуге осигурања*, Зборник радова: XXI век-век услуга и Услужног права, књ. 6, Крагујевац, 2015, стр. 29-33.

⁴⁶ *ОБЈАСНИТИ У КОЈИМ СЛУЧАЈЕВИМА.*

⁴⁷ Мркшић, Д., Томашевић-Дражић, Г., *Полиса осигурања живота у функцији добијања комерцијалних кредита*, Зборник радова: Осигурање у сусрет процесу придруживања Србије и Црне Горе Европској унији, Палић 2006, стр. 178.

⁴⁸ Видети чл. 17-23 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о.

Право на исплату математичке резерве има уговарач осигурања, односно корисник осигурања, у случају да се догоди самоубиство, односно намерно убиство осигураника, под условом да су плаћене три годишње премије осигурања (чл. 949, ст. 2 и чл. 950 ЗОО).

Право на смањену-редуковану осигурану суму.- Постоји могућност да уговарач осигурања, односно осигураник, након одређеног периода престане са плаћањем премије осигурања. У том случају осигуравач задржава примљене премије и уговор се раскида.⁴⁹ Међутим, уколико су плаћене бар три годишње премије осигуравач је дужан да уговарачу осигурања, односно кориснику, исплати смањену (редуцирану) осигурану суму (чл. 945, ст. 2 ЗОО). Услов да буду плаћене најмање три годишње премије осигурања, оправдава се тиме што једино у том случају осигуравач може да покрије трошкове осигурања. Да би осигуравач могао да оствари ово своје право претходно мора да позове уговарача осигурања, односно осигураника да у року од 30 дана од дана пријема обавештења плати доспеле а евентуално неплаћене премије. Уколико осигураник у остављеном року не плати заостале премије, осигуравач му може исплатити смањену осигурану суму и раскинути уговор о осигурању. У сваком случају осигуравач је обавезан да о раскиду уговора обавести уговарача осигурања, односно осигураника. Ова своја права (исплата редуковане осигуране суме и раскид уговора) осигуравач може да користи под условом да се није остварио осигурани случај. Међутим, уколико се осигурани случај догодио пре смањења осигуране суме или раскида уговора, сматра се као да је осигурана suma смањена, односно да је уговор раскинут, према томе да ли су премије биле плаћене бар за три године или не (чл. 945, ст. 3 ЗОО). У случају редуцирања осигуране суме, не долази до новације уговора. Сматра се да је у питању исти уговор о осигурању који наставља своја дејства (изузев висине осигуране суме), што значи да све остале уговорне одредбе остају на снази (о трајању уговора, кориснику осигурања, приговорима осигуравача и др.).⁵⁰

Уговор са смањеном (редукованом) осигураном сумом, може се касније, када се за то стекну услови на страни уговарача осигурања обновити. Ову могућност предвиђају услови осигурања осигуравајућих друштава. Услов је да уговарач осигурања, односно осигураник поднесе писмени захтев осигуравачу којим изјављује спремност да настави уговор са новом (првобитном осигураном сумом), да плати доспеле а евентуално неплаћене премије и да испуњава услове за осигурање у погледу свог здравственог стања који су предвиђени условима осигурања осигуравача.⁵¹

⁴⁹ Код уговора о осигурању живота, ако уговарач осигурања живота не плати неку премију о доспелости, осигуравач нема право да њену наплату тражи судским путем (чл. 945, ст. 1 ЗОО).

⁵⁰ Шулејић, П., *нав. дело*, стр. 481.

⁵¹ Чл. 21 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурања а.д.о.

Право на откуп осигурања.- Уговарач осигурања, односно осигураник има право на откуп осигурања. Право на откуп осигурања постоји у случају када уговарач осигурања, односно осигураник нема више интерес да уговор о осигурању опстаје, па у том случају може захтевати од осигуравача да му исплати откупну вредност осигурања.

Услови под којима се може извршити откуп осигурања прописани су чл. 954 ЗОО, тако да је потребно: да су плаћене бар три годишње премије; да је уговор о осигурању закључен за цео живот; да је у полиси осигурања изричито уговорена могућност откупа права осигурања као и начин израчунавања вредности за откуп. Овде треба нагласити да право на откуп осигурања не постоји у свим врстама осигурања живота. Према нашем ЗОО (чл. 954, ст. 1) право на откуп осигурања могуће је само код осигурања живота закљученог за цео живот осигураника, дакле тамо где је наступање осигураног случаја извесно. На основу оваквог законског решења закључује се да се откуп осигурања не може вршити: у свим оним осигурањима живота где је прикупљена математичка резерва незнатна и у оним осигурањима где не постоји извесност да ће осигурани случај уопште наступити (као на пример код краткорочног осигурања).⁵² Ово се образлаже тиме јер би у супротном «осигураници били мотивисани да врше откуп осигурања и тако спасу резерву, што би за осигуравача значило антиселекцију ризика».⁵³

Исплата откупне вредности осигурања је лично право уговарача осигурања и он се не може њега унапред одрећи, а супротна одредба у уговору би била ништавна.⁵⁴ Ово право уговарача осигурања представља обавезу осигуравача и она у нашем праву постоји када се за то стекну услови. Постоје закони који штите осигуравача у смислу да он нема ту обавезу у случају великих криза, ратова и сличних ситуација када су по природи захтеви бројни и истовремени, што није без оправдања јер би то пореметило његову финансијску равнотежу. Иако је право на откуп осигурања, право уговарача осигурања, ово питање није остављено без одговарајућих решења у односу на осигуравача. У многим правима, укључујући и наш ЗОО начин израчунавања откупне вредности осигурања није остављен искључиво вољи осигуравача. Зато је ово питање под контролом законодавца како у погледу доношења, каснијих измена тако и означавања у полиси осигурања. Према нашем ЗОО (чл. 954, ст. 2) «У полиси осигурања морају да буду наведени услови под којима уговарач осигурања може захтевати исплату њене откупне вредности, као и начин како се та вредност израчунава, сагласно условима осигурања».

⁵² Глушац, Д., *Исплата откупне вредности полисе*, Зборник XXI век - век услуга и Услужног права, књ. 11, Крагујевац, 2020, стр. 86.

⁵³ Иванишевић, Х., *Актуелни проблеми колективног осигурања живота*, Осигурање и привреда, бр. 9-10/1975, стр. 29.

⁵⁴ Глушац, Д., *Исплата откупне вредности полисе...*, стр. 87.

Право на откуп осигурања немају сва лица. То право припада само уговарачу осигурања. Према ЗОО (чл. 954, ст. 3) то право немају повериоци уговарача осигурања (осим ако је заложена полиса код повериоца а потраживање не буде намирено о доспелости) ни корисник осигурања (осим ако је корисник осигурања одређен неопозиво). Разлог због кога је ово право резервисано искључиво за уговарача осигурања је у чињеници да је то лично право уговарача осигурања и да корисник не може имати право на модификовање уговора о осигурању, јер то право припада само уговорним странама.⁵⁵

Откупом осигурања правни односи из закљученог уговора се гасе пре истека уговора о осигурању. Права и обавезе уговорних страна престају од момента подношења захтева за откуп осигурања а не од момента исплате откупне вредности осигурања. Овај моменат предвиђен је због тога што, уколико се осигурани случај догоди након поднетог захтева, осигураник нема право на осигурану суму, већ на износ откупне вредности.⁵⁶

На крају треба рећи да је разлика између овог права и права осигуравача на смањење осигуране суме у томе што је исплата смањене осигуране суме обавеза осигуравача, док је право на откуп осигурања право уговарача осигурања, односно осигураника и исплаћује се само на његов захтев.

Право на предујам одређене суме.- Код осигурања живота уговарач осигурања има право на предујам-аконтацију одређене суме, до висине откупне вредности полисе, који касније може вратити. Право на предујам осигуране суме има уговарач осигурања који је закључио уговор о осигурању за цео живот осигураника, под условом да је то изричито уговорено у полиси осигурања и да за то плати осигуравачу одређену камату (чл. 955 ЗОО). Висину каматне стопе одређује осигуравач и она мора да буде позната уговарачу осигурања још при закључивању уговора о осигурању. Такође, у полиси осигурања морају бити наведени услови давања предујма, могућност да се износ примљен на име предујма врати осигуравачу, висина каматне стопе, последице неплаћања доспеле камате, како је одређено условима осигурања (чл. 955, ст. 4 ЗОО). Исплатом предујма уговор о осигурању се не гаси. Осигураник наставља са плаћањем премије, а осим тога он касније може вратити износ примљен на име предујма и очекивати исплату осигуране суме уколико се догоди осигурани случај. Осигуравач тиме не губи ништа јер је висина предујма увек мања од осигуране суме, а поред тога добија и камату.

Право на предујам, у много чему се разликује од права на откуп о коме је напред било речи. Наиме, код права на предујам уговор о осигурању наставља и даље да тече, што је у интересу и осигуравача и уговарача осигурања, односно осигураника: уговарач осигурања не остаје без осигуравајућег покрића (што није случај код откупа осигурања) а добија могућност да располаже делом

⁵⁵ Шкандро, Б., *Откуп код осигурања живота*, Осигурање и привреда, бр. 10/63, стр. 77.

⁵⁶ Исто.

осигуране суме и тако задовољи неке своје тренутне потребе, што га не лишава могућности да касније врати тај износ; осигуравач наставља и даље да прима премије, а истовремено добија и камату на дати износ предујма, осим тога он ништа не ризикује, јер се на име предујма може дати износ до откупне вредности а у случају да се не врати он се урачунава у обавезе осигуравача по основу откупа, дакле у износ који би у случају раскида уговора морао да плати уговарачу осигурања. Поред тога, за разлику од откупа, код предујма не постоји обавеза осигуравача да да предујам уговарачу осигурања, односно осигуранику. То је и разлог што се код захтева за предујам уговарач осигурања, односно осигураник не условљава претходним уплатама одређених премија. Такође, пошто је реч о једној врсти зајма који уговарач осигурања, односно осигураник тражи од осигуравача, то право може имати само он, а не и његов заложни поверилац као што је то случај код откупа.⁵⁷

И поред тога што је право на предујам само право уговарача осигурања, односно осигураника, али не и обавеза осигуравача, из одредбе чл. 955, ст. 4 ЗОО произилази да законодавац штити и интерес уговарача осигурања, односно осигураника који може бити изложен самовољи осигуравача. Та заштита огледа се у обавези осигуравача да уговарача осигурања, односно осигураника још у моменту закључивања уговора о осигурању упозна са условима за давање предујма, висином каматне стопе и последицама њеног неплаћања, као и са могућношћу да се предујам врати.

Право на залагање полисе осигурања.- Код уговора о осигурању живота, уговарач осигурања, односно осигураник може дати полису осигурања у залог (чл. 956, ст. 1 ЗОО). Право уговарача осигурања, односно осигураника да залаже полису осигурања произилази из његовог ширег права по коме све до наступања осигураног случаја може пуноважно да располаже свим правима из закљученог уговора о осигурању. У пракси се најчешће као заложни поверилац јавља банка која уговарачу осигурања, односно осигуранику даје кредит. Банка као поверилац који страхује од преране смрти свог клијента-дужника, полисом коју добија у залог стиче сигурност да ће се наплатити из дужниковог осигурања за случај његове смрти или неспособности за плаћање кредита. Да би залагање полисе произвело правно дејство према осигуравачу потребно је да он буде обавештен да је полиса заложена одређеном повериоцу (чл. 956, ста. 2 ЗОО). Кад полиса гласи по наредби, залагање се врши индосаментом (чл. 956, ст. 3 ЗОО).⁵⁸ Залагањем полисе долази до промене корисника осигурања. Поверилац који је прихватио полису је постао корисник осигурања и он више не може бити опозван. Заложни поверилац може да врши обавезе дужника, на пример, да плаћа премије, ради очувања својих права. Ако дође до осигураног

⁵⁷ Благојевић, Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 546.

⁵⁸ Иста правила предвиђају Општи услови за осигурање живота наших осигуравајућих друштава. Видети на пример, чл. 20 Општих услова за осигурање живота Компаније Дунав осигурање а.д.о.

случаја заложни поверилац може да наплати само износ предвиђен у полиси. У случају да тај износ прелази износ његових потраживања, он тај износ не може да задржи.

Према нашем ЗОО (чл. 954, ст. 4) заложни поверилац коме је полиса предата у залог, може захтевати откуп полисе ако потраживање ради чијег је осигурања дата залога не буде намирено о доспелости. У погледу права осигуравача да истиче приговоре заложном повериоцу постоје неслагања. Према неким схватањима осигуравач и њему као и сваком другом кориснику може да истиче све приговоре и губитак права из осигурања (на пример, намерно убиство осигураника од стране корисника осигурања); према другима могу се истаћи само приговори личног карактера (на пример, ако је један од више корисника намерно усмртио осигураника, онда се осталима тај приговор не може истаћи).⁵⁹ Заложни поверилац има право да од дужника захтева трошкове који су потребни за очување предмета залоге. Такође, заложни поверилац, у случају када стекне право на осигурану суму, може директном тужбом да се обрати осигуравачу пре евентуалних других поверилаца осигураника, а остали повериоци могу да претендују само на вишак износа преко износа потраживања заложног повериоца.

На крају, код уговора о осигурању живота осигуравач нема право да захтева наплату доспелих а неплаћених премија судским путем (чл. 945, ст. 1 ЗОО). Према ставу судске праксе ово правило из ЗОО не односи се на уговор о осигурању лица од последица несрећног случаја.⁶⁰ Факултативни карактер плаћања премије наметнут је из практичних разлога. Он произилази из циља који се осигурањем живота жели постићи, и прилагођен је материјалним могућностима уговарача осигурања, односно осигураника. Неплаћањем премије осигурања, облигација не постаје природна, јер санкције за неиспуњење главне уговорне обавезе уговарача осигурања, односно осигураника постоје: то је: било редукција осигуране суме, било престанак уговора. Осим тога, осигуравач може износ неплаћених премија да компензира са накнадом коју он дугује уговарачу осигурања ако наступи осигурани случај.

6. Закључак

Осигурање живота у Србији уређено је одредбама Закона о облигационим односима и условима осигуравајућих друштава. Закон о облигационим односима донет је још 1978 године, и више пута је мењан али материја осигурања, уопште па и осигурање живота као једна од врсте осигурања лица до данас није мењана. У протеклих неколико година закони из области осигурања у нашој земљи мењани су више пута. Актуелни Закон о осигурању

⁵⁹ Благојевић, Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 547.

⁶⁰ Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пж. 2368/92; и Врховног суда Србије, Рев. 3224/97 од 1. 10. 1997. Билтен Врховног суда Србије, бр. 4/98.

из 2014 године, само у неким сегментима усаглашава питање осигурања са решењима из регулативе ЕУ, док материја уговорног права осигурања, уопште па и осигурање живота није предмет овог прописа па из тих разлога и није било никаквих измена. Имајући у виду да се на изради Грађанског законика Србије ради већ неколико година, прилика је да се материја уговорног права осигурања уреди и складу са актуелним стањем осигурања живота на тржишту услуга осигурања.

Имајући у виду да је у раду разматрано превасходно питање осигурања живота према важећим решењима из ЗОО, закључак је да је осигурању живота посвећен знатан простор у оквиру одредаба о осигурању лица. Анализирана решења су у потпуности одговарала времену када је ЗОО донет, али је очигледно да је неопходно у будућим одредбама Грађанског законика ово питање уредити у складу са данашњим стањем и решењима у упоредном законодавству и праву ЕУ.

Веома је важно да се у наше прописе инкорпоришу специфичне санкције за случај повреде обавезе достављања истинитих информација (потрошачких информација) предвиђених важећим Директивама ЕУ.

*Zoran Miladinović, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LIFE INSURANCE

Summary

Life insurance is the field of insurance which covers all those types of insurance where the occurrence of the insured accident is connected to a certain event in the life of the insured person. There are two basic types of life insurance: life insurance in case of death of the insured person and annuity insurance in case the insured person lives longer, i.e. beyond the insured life term. Life insurance is the insurance where the insurer for a certain insurance premium assumes the obligation to pay to the insured person or the other beneficiary designated by the insured person a certain sum of money in case of his death or annuity installments in case he lives longer than the agreed life term. Although originally, life insurance was forbidden and was considered to be an unethical legal activity, today life insurance is accepted in legislations and in practice worldwide and it has been proven as a very beneficial and justified institute. This type of service is offered by insurance companies with an investment aspect which allows life insurance to keep its traditional function (protection from various risks – death, disability, life longer than the agreed

insurance term), but also to have a wider, macroeconomic function in the form of savings and investment. This service has not been widely accepted in the Republic of Serbia although it is regulated by both the Law on insurance and the Law of contract and torts. In the 1990s it almost ceased to exist, while nowadays it started to revive, but with far less cases than in EU countries and other countries of developed world.

Key words: *the insurance of the individuals, life insurance, insurer, the insurance party paying the premium, the insured, the insured person, insurance beneficiary, the insured sum, annuity installment.*